

*АЛЛА СЕМБРАТ, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи, Університет Григорія Сковороди у Переяславі, Україна
ORCID ID 0000-0003-2336-7203
allasembrat@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЄВРОПІ ТА СВІТІ

ALLA SEMBRAT, Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor of the Department of General Pedagogy and Higher School Pedagogy, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine

CHARACTERISTICS OF DEVELOPING PEDAGOGICAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS IN EUROPE AND THE WORLD

У статті окреслено проблему формування педагогічної компетентності майбутніх учителів з позиції сьогодення. Наголошується, що даний процес має бути неперервним, спрямованим на вироблення новітньої стратегії, яка орієнтована на затребуваність на ринку праці конкурентоздатних педагогів. Автором проведений порівняльний аналіз на прикладі України, окремих європейських і держав світу системи формування фаховості майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. Дано характеристику сучасного світового і вітчизняного досвіду професійного розвитку студентів – майбутніх спеціалістів у процесі здобуття ними освіти у закладах вищої освіти.

Ключові слова: професійний розвиток вчителя, неперервне навчання, компетентність, нові професійні ролі, міжнародний досвід.

Summary. The article outlines the problem of developing the pedagogical competence of future teachers from the current standpoint. It is emphasized that this process should be continuous and aimed at developing a novel strategy that is

focused on the demand for competitive teachers in the labor market. The author conducted a comparative analysis of the system of professional development of future teachers in higher education institutions based on the example of Ukraine as well as some countries in Europe and other parts of the world. The author characterized the modern global and domestic experience of professional development of students as future specialists in the process of obtaining education in higher education institutions.

Key words: professional development of a teacher, continuous learning, competence, new professional roles, international experience.

Мета: висвітлити особливості педагогічної компетентності майбутніх учителів як необхідної умови їхнього професійного розвитку.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Модернізація системи вищої педагогічної освіти, інтеграція України у європейський освітній простір, реформаційні процеси галузі ставлять неабиякі вимоги до особистості педагога. Рівень його професійної готовності має відповідати теперішнім

вимогам, продиктованим затребуваністю вчителя на ринку праці. У Концепції "Нова українська школа" зазначено, що держава потребує підготовки вчителя, котрий здатний до роботи в умовах інноваційних перетворень, адекватно реагувати на виклики часу, реалізувати нові освітні стандарти на засадах педагогіки співробітництва, котрий зможе формувати цілісну особистість в умовах цифрової трансформації освіти (*Нова українська школа...*).

Актуальність нашого дослідження розкриємо через низку чинників, які позитивно вплинули на оновлення змісту освіти, переосмислення технологій навчання і виховання; розширення професійних функцій вчителя як суб'єкта інноваційної діяльності, котрий має розробити модель формування компетентностей. У даний час інноваційна діяльність учителя спрямована на безперервне навчання, пошук нових форм і методів. Виходячи з цього, сучасні заклади вищої освіти мають не просто забезпечувати освітній процес, а й дбати про створення інновацій, проєктів, онлайн-платформи тощо. Вища школа України постала перед завданнями визна-

чення пріоритетів, контролю якості освіти знань, інтеграції з наукою.

Аналіз досліджень і публікацій.

На необхідності трансформаційних процесів у підготовці майбутнього вчителя у ЗВО, формування його фахової компетентності йдеться у законодавчих документах, таких як: закони "Про освіту" (2017), "Про вищу освіту" (2014); указах Президента України "Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України", Концепції "Нова українська школа".

Так, стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки зазначає: "Швидкі зміни, що відбуваються у суспільстві, технологіях, вимагають від фахівців як професійних, так і загальних компетентностей, зокрема, здатності навчатися, критично та системно мислити, програмувати, працювати в умовах невизначеності, креативності, міжгалузевої комунікації, мультикультурності та володіння кількома, у тому числі й англійською мовами. Світовими трендами майбутнього є міждисциплінарність (мультидисциплінарність) освітніх і дослідницьких програм, свобода вибору і формування індивідуальної освітньої траєкторії" (*Про повну загальну середню освіту...*).

Тому, формування педагогічної компетентності майбутніх учителів має бути неперервним процесом, спрямованим на вироблення новітньої місії, стратегії, пріоритетних напрямів тощо.

У Законі України "Про освіту" (2017) безперервний професійний розвиток характеризується як безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду професійної діяльності (*Про освіту. Закон України, 2017*).

Отже, розвиток студента - майбутнього педагога – повинен бути цілісним. Це означає, що важливим у його підготовці є формування

гармонійної особистості, котра виступає як суб'єкт суспільно-особистісних цінностей, громадянин і патріот; компетентного фахівця, котрий комфортно почуває себе у професійно-педагогічній діяльності.

У Концепції "Нова українська школа" наголошується, що підготовка студента педагогічних спеціальностей передбачає його саморозвиток і самореалізацію як актуальних соціально-культурних пріоритетів (*Нова українська школа. Концепція*).

Учені і практики у своїх дослідженнях роблять акцент на формуванні педагогічної компетентності у студентів закладів вищої освіти, засвоєнні нових професійних ролей і функцій, адаптації до умов знаннєвого суспільства, володінні майбутнім фахівцем ерудицією, стратегічним мисленням, підприємливістю, високою культурою. Це ставить на чільне місце вимогу вжиття заходів, що сприяють повному розкриттю особистого потенціалу студентів і росту їхньої здатності в майбутньому робити відчутний внесок у своїй професійній діяльності.

Докладний аналіз наукових вислідів показав, що проблемі формування педагогічної компетентності приділяло багато уваги європейських дослідників, зокрема: У. Мозер, Ш. Перре, Д. Райхен, Р. Кеган, Л. Салганік, Т. Оатс та інші. Зпоміж вітчизняних і вчених близького зарубіжжя виділимо праці Л. Маслак, М. Головань, О. Дубасенюк, Г. Селевко, С. Вітвицької, О. Пометун, А. Хуторського, І. Зязюна, Н. Бібіка та інших. Вони наголошують, що сформована педагогічна компетентність дозволяє легше адаптуватися до продуктивної участі в суспільстві, орієнтуватися в нелегкому інформаційному просторі.

Однак у науковому колі спостерігаємо і розбіжності у трактуванні категорії "компетентність". Одні дослідники розглядають дане поняття як сукупність знань, умінь, інші ж? вважають педагогічну компетентність особистісним утворен-

ням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед, подамо тлумачення терміна "компетентність" – від лат. *competens*, що означає поінформованість, обізнаність, авторитетність (*Словник іншомовних слів...*, 2000).

Державний стандарт початкової загальної освіти розглядає компетентність як набуту у процесі навчання інтегровану здатність особистості, складовими якої є знання, досвід, цінності і ставлення, що можуть реалізовуватись на практиці (*Державний стандарт...*).

Українські та вчені зарубіжжя пояснюють термін "компетентність" з різних позицій.

На переконання Л. Карпової, поняття "компетентність" у широкому розумінні означає ступінь зрілості людини, що припускає певний рівень психологічного розвитку особистості та дозволяє індивіду успішно функціонувати в суспільстві. У більш вузькому поясненні дана категорія подана як діяльнісна характеристика, тобто ступінь включення людини в діяльність, що передбачає ціннісне ставлення до останньої (*Карпова, 2006*).

Як показує аналіз джерельної бази, чимало науковців доходять висновку, який для нас найбільш прийнятний, що компетентність – це здатність застосовувати набуті знання, уміння, навички для виконання певного виду професійної діяльності (*Брижак, Горват & Олійник, 2022*).

Вважаємо, що педагогічна компетентність майбутніх учителів є і здатністю до міжособистісної комунікації, спроможністю активізувати діяльність у процесі міжсуб'єктної взаємодії, готовністю до здійснення безперервного індивідуального розвитку, що виявляється в уміннях створювати комфортні умови взаємодії. Такі складові педагогічної компетентності наводить науковиця М. Радишевська (*Радишевська, 2005*).

Отже, педагогічну компетентність розглядатимемо як сукупність знань у межах професій-

ної діяльності, певну готовність вибудувати освітній процес у майбутньому. Його підґрунтям стане взаємодія основних суб'єктів, котрі навчатимуться впродовж усього життя, тобто приділятимуть велику увагу самоосвітній діяльності.

Порівнюючи сучасні тенденції розвитку освіти на європейському та українському просторах, помітною є орієнтація на її відкритість і прозорість, розширення міжнародних контактів і співпраці. На наше переконання, міжнародне співробітництво та інтеграція в освіті посприяють мобільності студентів, самостійності, рівню їх самоорганізації. На сучасному етапі підготовки майбутнього педагога обмін студентами розглядаємо як своєрідний каталізатор процесів модернізації української системи освіти, що забезпечує її органічне входження в міжнародний освітній простір (Антонюк, 2013).

Накопичений європейськими країнами досвід організації підготовки майбутніх педагогів, без сумніву, є цінним для осмислення і творчого використання українськими вченими в умовах оновлення системи вищої освіти в нашій державі. Інтеграційні процеси закладів освіти України у світовий освітній простір одночасно висуювають нелегкі завдання, які потребують свого вирішення, оскільки від цього залежить успішна модернізація сфери вищої освіти загалом. Суттєвою складовою необхідних змін є реалізація міжнародних зобов'язань, взятих на себе Україною щодо інтеграції в загальноєвропейський освітній простір та забезпечення якості освіти європейського рівня (Ларіна, 2013).

Розглянемо досвід професійного розвитку вчителів країн близького та далекого зарубіжжя.

Про підготовку нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття наголошувалось у ході Форуму міністрів Європейських країн (Київ, жовтень 2011 року). Як наголошувалось учитель повинен стати основним провідником гуманістичних цінностей, що змінює історичну місію вчителя. "Голов-

ним у його діяльності є не тільки залучення учнів до певної суми знань або формування їх життєвих позицій, а й плекання цінностей, які забезпечують мирне, демократичне, безпечне і комфортне майбутнє для всіх і для кожного" (*Про підготовку нового вчителя...*).

У доповіді, виголошеній В. Андрущенком, президентом Асоціації, ректором Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова на Другому форумі ректорів педагогічних університетів Європи, ідеться про те, що:

по-перше: найближчим часом ми повинні сформувати творчі колективи з представників педагогічної спільноти різних країн Європи і підготувати рекомендації-доповнення до існуючих програм підготовки вчителя відповідно до аксіології, запропонованої Педагогічною Конституцією Європи;

по-друге: протягом трьох наступних років міжнародні дослідницькі колективи можуть підготувати і видати підручники нового покоління, своєрідні "Книги для читання" для майбутніх учителів, в яких дискусійні та суперечливі питання мають бути представлені в науково обґрунтованій, цілісно узгодженій та дискурсно упорядкованій формі;

по-третє: слід заснувати вищий педагогічний заклад нового типу – "Європейський педагогічний університет", який буде готувати дійсно нових учителів, носіїв сучасних, гуманістичних європейських цінностей (*Про підготовку нового вчителя...*).

Отже, виходячи з висловленого, підготовка вчителя покладається на педагогічні університети Європи і світу за єдиною європейською системою цінностей, основними серед яких є "толерантність, демократія, миролюбство, справедливість і солідарність" (*Звернення Європейського Форуму ректорів...*).

На основі документа робимо висновок, що найважливішою компетентністю педагога XXI століття є створення навчального се-

редовища спрямованого на благополуччя кожної дитини, формування її духовного світу (*Педагогічна Конституція Європи...*).

Вітчизняні і зарубіжні науковці виокремили спільні тенденції розвитку педагогічної освіти у країнах Західної Європи, виходячи з культурно-національних традицій, поглядів стосовно вчителя, його професійних функцій; сучасних міжнародних педагогічних ідей: інтеграції, професіоналізації, фундаменталізації, універсалізації (Матвієнко, 2015).

Таким чином, студенту педагогічного ЗВО слід готуватись до роботи у новому просторі – європейському.

З погляду І. Гамерської, "Європа знань" тепер широко визнана як незамінний чинник соціального і людського зростання і як обов'язковий компонент для об'єднання і збагачення європейського громадянства, що сприяє наданню необхідної компетентності для гідної зустрічі проблем і викликів нового тисячоліття, а так само, розуміння загальних цінностей і приналежності до загального соціального і культурного простору (Сидоренко, 2017).

У Концепції європейської загальної обов'язкової освіти (2022) викладено основні напрями формування педагогічної компетентності. Головно виділено нові підходи в теперішніх реаліях до підготовки майбутнього вчителя. З-поміж них акцентуємо на безперервному навчанні впродовж життя, партнерських і лідерських якостях, толерантності, соціокультурній мобільності тощо. Особливе місце посідає компетентність із загальної культури та етики.

У європейському науковому колі, чого не спостерігаємо в американській педагогіці, термін "компетентність" передбачає певні види діяльності, у яких має працювати учитель. Європейські учені сформулювали три основні позиції стосовно сутнісних характеристик, компетентностей учителя:

а) це сукупність знань, уявлень та вмінь, яка може бути продемон-

стрована вчителем на певному рівні досягнень упродовж його професійного зростання (Дж. Гонзалес, Р. Вагінаар (J. Gonzalez, R. Wagenaar);

б) здатність відповідати певному комплексу вимог на основі використання психосоціальних і мобілізаційних ресурсів у відповідних ситуаціях, а саме: комплексне використання системи загальних знань; когнітивні й практичні вміння; особистісні позиції – мотивація, ціннісні орієнтації, емоції тощо (С. Рушен, Л. Салганік (S. Rychen, L. Salganick);

в) поєднання знань, умінь, ставлень, цінностей і особистісних характеристик, яке розвивається поетапно й уможливорює поведінку вчителя, що відповідає професійній ситуації (Б. Костер, Дж. Денгерінг (B. Koster, J. Dengerink) (Горечаник, 2020).

Виходячи з аналізу наукових джерел, положень міжнародних документів основні складові формування педагогічної компетентності майбутніх вчителів у Європі та світі можемо подати в такому вигляді: набуття студентами знань, потрібних для мобільності; розвиток демократичного громадянства, який передбачає спільні основи знань, взаємоповагу; вивчення світової та європейської педагогічної спадщини; готовність до педагогічної праці в умовах європейської цивілізації; навчання у закладах вищої освіти на засадах демократії, поваги прав людини та почуття європейської ідентичності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, основою формування педагогічної компетентності майбутніх учителів у Європі та світі залишаються ідеї європейського виміру компетентнісної освіти. Необхідними є фаховий розвиток упродовж життя, тобто безперервна освіта, готовність до особистісного і розвитку творчого потенціалу. Дану якість у процесі навчання у закладах вищої освіти доповнюють такі складові, як лідерство, емпатія, всестороння обізнаність, толерантний підхід, мобільність та інші. На

формування педагогічної компетентності студентів в Україні та Європі впливає низка факторів: педагогічна спадщина минулого, витоки етнопедагогіки, поєднання історичного досвіду та сучасних реалій, використання традицій професійної підготовки майбутнього педагога, напрями реформування освітньої системи.

Подальшого дослідження потребує проблема формування педагогічної компетентності майбутніх учителів у Європі та світі на засадах досвіду країн Західної Європи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Нова українська школа. Концепція. URL <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

Про повну загальну середню освіти. Закон України. (2020). URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

Про освіту. Закон України (2017). URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

Словник іншомовних слів. (2000). Київ: Наукова думка, С. 282.

Державний стандарт початкової загальної освіти. URL <http://mon.gov.ua>.

Карпова, Л. Г. (2006). Становлення концептуальності вчителя на основі акмеологічного підходу. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*, 40, 193–198.

Брижак, Н. Ю., Горват, М. В., Олійник, Г. М. (2022). Генеза поняття "інтерактивна компетентність" у контексті психолого-педагогічних досліджень. *Вісник науки та освіти*, 6 (6).

Радишевська, М. М. (2005). Формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей в процесі професійної підготовки. (Дис. ... к. п. н.) 220 с.

Антонюк, Т. (2013). Міжнародне співробітництво та інтеграція у галузі освіти як важливий фактор конкурентоспроможності української освітньої системи. *Наукові*

записки. Київ. С. 149–155.

Ларіна, Н. Б. (2013). Інноваційні моделі підвищення кваліфікації управлінських кадрів: навч.-метод. матеріали. Київ: НАДУ, 52 с.

Про підготовку нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття. педагогічна конституція Європи. URL <https://vnu.edu.ua/uk/articles/pro-pidgotovku-novogo-vchitelya-dlya-obiednanoyi-ievropi-xxi-stolittya-pedagogichna>.

Звернення Європейського Форуму ректорів педагогічних університетів, інститутів, вищих педагогічних шкіл Європи до Президентів, Урядів та Парламентаріїв країн європейського простору. *Гірська школа Українських Карпат*. 2010–2011, 6–7, С. 37.

Педагогічна Конституція Європи. URL <http://www.allakolomyitseva.kh.sch.in.ua/Files/downloadcenter.pdf>.

Матвієнко, О. (2015). Тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні в контексті інтеграції до світового педагогічного простору. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 53. С. 383–384.

Сидоренко, В. В. (2017). Реформування системи підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів в умовах реалізації концепції "Нова українська школа". Керівник нової української школи: світоглядно-професійні орієнтири: зб. наук. пр. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.

Гречаник, Наталія. (2020). Культурологічна складова підготовки майбутніх учителів початкової школи в освітньому середовищі країн Західної Європи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2 (96).

REFERENCES

Nova ukrainska shkola. Kontseptsia. URL <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

Pro povnu zahalnu seredniu osvitu. Zakon Ukrainy. (2020). URL

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

Pro osvitu. Zakon Ukrainy. (2017). URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

Slovnnyk inshomovnykh sliv. (2000). Kyiv: Naukova dumka, S. 282.

Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity. URL <http://mon.gov.ua>.

Karpova, L. H. (2006). Stanovlennia kontseptualnosti vchytelia na osnovi akmeolohichnoho pidkhodu. *Pedahohika i psykholohiia formuvannia tvorchoi osobystosti: problemy i poshuky*, 40, 193–198.

Bryzhak, N. Yu., Horvat, M. V., Oliinyk, H. M. (2022). Geneza poniattia "interaktyvna kompetentnist" u konteksti psykholoho-pedahohichnykh doslidzhen. *Visnyk nauky ta osvity*, 6(6).

Radyshevska, M. M. (2005). Formuvannia interaktyvnoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv humanitarnykh spetsi-

alnostei v protsesi profesiinoi pidhotovky. (Dys. ... k. p. n.) 220 s.

Antoniuk, T. (2013). Mizhnarodne spivrobitnytstvo ta intehratsiia u haluzi osvity yak vazhlyvyi faktor konkurento spromozhnosti ukrainskoi osvitnoi systemy. *Naukovi zapysky*. Kyiv. S. 149–155.

Larina, N. B. (2013). Innovatsiini modeli pidvyshchennia kvalifikatsii upravlinskykh kadriv: navch.-metod. materialy. Kyiv: NADU, 52 s.

Pro pidhotovku novoho vchytelia dlia obiednanoi Yevropy XXI stolittia. *pedahohichna konstitutsiia Yevropy*. URL <https://vnu.edu.ua/uk/articles/pro-pidgotovku-novogo-vchytelya-dlya-obiednanoyi-ievropi-xxi-stolittya-pedagogichna>.

Zvernennia Yevropeiskoho Forumu rektoriv pedahohichnykh universytetiv, instytutiv, vyshchykh pedahohichnykh shkil Yevropy do Prezydentiv, Uriadiv ta Parlamentariiv krain yevropeiskoho prostoru. *Hirska shkola*

Ukrainskykh Karpat, 2010–2011, 6–7, 37.

Pedahohichna Konstitutsiia Yevropy. URL <http://www.allakolomiytseva.kh.sch.in.ua/Files/downloadcenter.pdf>.

Matviienko, O. (2015). Tendentsii rozvytku profesiinoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv pochatkovoї shkoly v Ukraini v konteksti intehratsii do svitovoho pedahohichnoho prostoru. *Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly*, 53, 383–384.

Sydorenko, V. V. (2017). Reformuvannia systemy pidvyshchennia kvalifikatsii kerivnykiv navchalnykh zakladiv v umovakh realizatsii kontseptsii "Nova ukrainska shkola". *Kerivnyk novoi ukrainskoi shkoly: svitohliadno-profesiini oriientyry: zb. nauk. pr.* Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova.

Стаття надійшла 20.02.2024 р.
